

מעצרים מינהליים

ששת החודשים האחרונים של 1997, התאפיינו במאבקי העצירים המינהליים להכרה בזכויותיהם בשב"ס, לשם הועברו 140 מהם מהכלא הצבאי מגידו. ליווינו אותם בעצה משפטית, והדרכנו אותם בכל הנוגע לזכויותיהם שבדין. בחודשים ההם נע מספר העצירים המינהליים סביב 400.

רק בסוף שנת 1997 חזרו העצירים המינהליים לערער על צווי המעצר. עד אז, במשך למעלה משנה, נמנעו העצירים מלהגיש ערעורים, בעקבות החלטה קולקטיבית שנבעה מתסכול מתמשך: ערעוריהם נדחו ברובם המכריע ומעצריהם של המעטים שזכו לקיצור ע"י שופט, הוארכו, ככלל, על ידי המפקד הצבאי.

עם שובם לערער, ובמשך כל תקופת דו"ח זה, ניצבו הערעורים במרכז פעילותנו.

מחצית השנה הראשונה של 1998 מאופיינת בירידה דרמטית במספר העצורים. נכון לסוף יוני הוחזקו בכלא השרון של השב"ס 22 עצירים מינהליים, רובם במעצר קרוב לשנתיים או יותר. בכלא מגידו הוחזקו לא יותר מ-75, חלקם עצורים כבר קרוב לשנה, אחרים מזה חודשים ספורים. 20 נעצרו ב-22 למאי, רובם מירושלים וסביבתה. בסוף שנת 1998 היו בכלא מגידו כ-80 עצירים מינהליים.

לירידה הניכרת במספר העצורים הביאה בלי ספק הפעילות הציבורית העניפה נגד מעצרים מינהליים שהתרכזה סביב "דלתיים פתוחות", קבוצת מתנדבים שקמה בספטמבר 1997. פעילותה של הקבוצה נתמכה על ידי המוקד, האגודה לזכויות האזרח ובצלם. ביוזמת "דלתיים פתוחות" פורסמו כתבות ומודעות בעיתונות, הוקרנו שתי תוכניות טלוויזיה והועלה אירוע תיאטרוני בשם "יפורט בחסוי", שכלל המחזת ערעורים על מעצר מינהלי וקריאת מכתבים מעצירים אל חברי הקבוצה.

אין ספק שמעורבות המוקד בענייניהם של העצירים המינהליים ובפרט ייצוגם של רבים כל כך, היוו גורם חשוב לצמצום מספרם.

עמל זה נפל על קרקע פורייה: תהליך אוסלו דעך ולהבנתנו, השב"כ הגיע לכלל מסקנה שאין עוד טעם להחזיק במתנגדי אוסלו כה רבים במשך תקופה כה ארוכה. הלחץ הציבורי סייע לו להגיע למסקנה זו.

כמו כן חל שינוי בעצורים עצמם, שהושפעו מהשינוי שחל באווירה הציבורית בחברה הפלסטינית ומשנות מעצרים הארוכות. בנוסף, מאות חשודים בהשתייכות לחמא"ס נכלאו בבתי הכלא של הרשות הפלסטינית, רבים מאוד כלואים גם עתה.

ערעורים על המעצר המינהלי

ייצוג בערעורים עמד, כאמור, במרכז פעילותנו בתקופת דו"ח זה. עו"ד תמר פלג-שריק מהמוקד מייצגת את רוב רובם של העצירים המנהליים בערעוריהם. פניות העצירים נמסרות לידיה בכתב, לאחרונה בעברית, ברשימה הכוללת את שמות העצירים החדשים ואלה שמעצרים הוארך, ופרטים

רלוונטיים לכל אחד מהם. רק לעתים רחוקות מאוד נאמר לה על ידי מזכירות בית המשפט, שעציר פלוני מיוצג ע"י עו"ד אחר בעקבות פניית בני משפחתו.

הערעורים מתקיימים בפני שופט צבאי בבתי הכלא בהם כלואים העצירים. הדין מחייב את הרשויות לקיים דיון בערעור על מעצר מינהלי לא יאוחר משלושה שבועות אחרי הגשתו. מזכירות בית המשפט לא תיפקדה כראוי ולפיכך נקבעו הערעורים למועדים מאוחרים יותר, ימי ערעורים בוטלו, ערעורים שנבעו לא התקיימו. במצב דברים זה עבודה מיגעת רבה הושקעה בקשר עם מזכירות בית המשפט ובתלונות על אי הסדרים, ששוגרו לפצ"ר ולנשיא בית המשפט לערעורים.

- * במהלך השנה הופיעה עו"ד תמר פלג שריק ב-210 ערעורים.
- * מתוך אלה, ב-107 ערעורים קוצרה תקופת המעצר ע"י השופט.
- * ב-49 מקרים מתוך ה-107 קוצרה תקופת המעצר ביותר מאשר חודש, ועד שלושה חודשים.
- * במקרה אחד לא ניתנה החלטה.

יצוין, כי אחוז הערעורים שנתקבלו היה נמוך יחסית בחודשים יולי-ספטמבר וחזר ועלה בשלושת החודשים האחרונים של 1998, לא במקרה אלא כתוצאה ממכלול הנסיבות ובהן: הפיגועים והסכס וואי אשר גרמו למעצרים, בהם לחודש וחודשיים, ולשינוי בדעת הקהל שהשופטים הם חלק ממנה.

עוד חשוב לציין את ההבדלים בין השופטים (ות): אחוז הקיצורים בהחלטות חמשת השופטים נע בין 50% ל-0%.

החלטות בעלות אופי כללי

אוסף החלטות השופטים בערעורים אלה מכיל החלטות חשובות בעלות השלכות כלליות:

- * שופט חזר והמליץ לשוב להסדר המשפטי - הדומה להסדר המשפטי מכוח החוק בישראל - שהיה נהוג לפני האינתיפאדה והמבטיח ביקורת שיפוטית שחובה על צה"ל לקיימה, מבלי שהעציר נדרש להגיש ערעור על מעצרו;
- * הורחבה הגדרת "החומר הגלוי" שחובה על השב"כ להגישו למערער וב"כ בערעור;
- * הוכרה הזכות לקבל את החומר הגלוי לבקשת העו"ד מבעוד מועד ולא במהלך הדיון;
- * נפסק, שמחובת התובע למסור רישום פלילי (ר"פ) של העציר לידי ולידי סניגורו ואם לא כן, לא יעיין בו השופט.

השופטים חזרו, הלכה למעשה, ככלל, לקצר את תקופות המעצר המינהלי בפרק הזמן שבו שהה העציר, אם אכן, במעצר, אם לצורך חקירה ואם בהמתנה עד שהוצא נגדו צו מעצר מינהלי.

חזרנו וטענו בפני שופטים שמחובתם לשפוט לפי דיני הראיות. טענתנו זו נדחתה בגלל קיומו של פס"ד (אחד ויחידי) שניתן בבג"צ (על ידי שופט

אחד). עם זאת, שופטים לפחות הביעו אהדה לטיעוננו. על עתירה לבג"צ בעניין ר' להלן.

בעניין הזכויות הדיוניות של המערער ניהלנו גם התכתבות עניפה עם מפקדת הפרקליט הצבאי הראשי ועם נשיא בית המשפט הצבאי לערעורים. בין היתר עסקה ההתכתבות בזכות המערער לקבל באמצעות ב"כ את כל החומר שאינו ראוי לחסיון במלואו, ובעוד מועד, ולא במהלך הדיון; לקיים את הדיונים בערעורים במועד ולקבל את החלטות השופטים ללא דיחוי בלתי סביר.

פניות לערכאות אחרות

בחודש ינואר עתרנו לביהמ"ש המחוזי נגד שב"ס, להתיר הכנסת ספרים לעציר באמצעות עורך דין. העתירה התייתרה עם שחרורו של העציר, וכן - ברמה המעשית - תודות ל"דלתיים פתוחות" שבמשך מספר חודשים ביקרו ליד הכלא בכל יום בו נערכו ביקורי משפחות, פגשו במשפחות העצירים והעבירו להם ספרים באמצעותן.

בחודש אפריל הגשנו עתירה לבג"צ בשם עציר שמעצרו המינהלי הוארך חרף קיצור תקופת מעצרו על ידי השופט שישב בערעורו. העתירה הוגשה לאחר שהתברר שהארכת המעצר, כאמור, נעשתה על סמך אותו חומר עצמו שהיה בפני השופט. ראינו בהארכה בנסיבות אלה מעשה שלא כדין של הרשות המינהלית. העציר שוחרר ממעצרו ערב הדיון בעתירה, אך בג"צ נענה לבקשתנו להמשיך לדון בעתירה על אף שחרור העותר, זאת בגין אופייה המשפטי העקרוני. בראשית יולי ניתן פסק דינו של בג"צ: העתירה נתקבלה, ונקבע כי משהורה שופט על קיצורו של המעצר המינהלי, אין להאריכו עוד. בג"צ קובע חריג לכלל זה במקרה שחומר חדש אודות העציר או שינוי בנסיבות לאחר החלטת השופט, משנים מהותית את התמונה. כזאת לא היה במקרה בו הוגשה העתירה, והעתירה התקבלה. יצוין, שהמקרה שהבאנו בפני בג"צ איננו מקרה יחיד שבו מאריך המפקד הצבאי צוויים, שהשופטים קיצרו. הדבר מתרחש גם לאחר פסיקת בג"צ, תוך הדגשה שההארכה היא על בסיס חומר חדש, שלא היה בפני השופט. העתירה הוגשה ע"י עורך דין מתנדב, יעקב אנוך. האגודה לזכויות האזרח הצטרפה לייצוג.

בחודש יוני התקיים ערעורו של ותיק העצירים המינהליים, אוסמה ברהם, העצור ללא משפט באופן כמעט רצוף מ-8 בספטמבר 1993. ערעורו, שהתקיים ב-16 ביוני, נדחה. ב-1.9.98 שמע בית המשפט העליון את עתירתו של ברהם, שבה טענו שעל השופט הדין בערעור על מעצר מינהלי לנהוג על פי דיני הראיות המקובלים, דהיינו לא להסתפק בעדויות השמיעה מפי נציג השב"כ אלא לזמן את המקורות המודיעיניים להעיד בפניו. העתירה נדחתה בעיקרה. עם זאת, אמר בג"צ, שאפשר שמקורות מודיעיניים ייחקרו על ידי השופט "במקרים חריגים שייקבעו על פי שיקול דעתו של השופט המשפטי, בהתאם לאיזון בין צרכי הביטחון החיוניים לבין זכויות היסוד לחרות ולהליך ראוי."

עתירה נוספת, אשר הוגשה בראשית 1999, נוגעת לעניינינו של עציר מעזה, צלאח שחאדה, שערעור על מעצרו נדחה השנה. שחאדה כלוא בבית סוהר השרון. הוא קיבל בחודש ספטמבר צו מעצר מינהלי לחצי שנה, על סף שחרורו ממאסר של עשר שנים וחצי. העתירה הוגשה בשיתוף עם האגודה לזכויות האזרח ו-LAW.

מקרים מיוחדים

חולי נפש

בין העצירים שעו"ד פלג שריק ייצגה היו שני חולי נפש, אשר נבדקו, לבקשתנו, על ידי רופא פסיכיאטר מטעם עמותת רופאים לזכויות אדם. אחד מהם, קטין, שוחרר ב-25.8.98, לאחר שבערעור על הארכת מעצרו קיצר השופט את התקופה בחודש ימים. השני עודנו נתון במעצר והחלטה בערעורו על הארכת מעצרו טרם ניתנה. בעקבות חוות הדעת של הפסיכיאטר מטעמנו, ביקשה התביעה לאשפזו להסתכלות.

דרישה לשיתוף פעולה

ייצגנו עציר מינהלי שהוא אזרח ישראלי הגר בשטחים. הוא נעצר לשלושה חודשים לאחר שסירב להיות סייען של השב"כ. העובדה שהוצע לו לשמש כסייען לא הוכחשה על ידי המשיב בערעור, אך נטען על ידו שלא זו היתה הסיבה למעצר, אלא הסכנה שהוא מהווה לבטחון האזור. בהחלטה קבעה השופטת באופן חד משמעי, שאין להאריך את צו מעצרו המנהלי, ואם תהיה נשקפת ממנו סכנה לביטחון, יש להעמידו לדין. העציר שוחרר בתום שלושת חודשי מעצרו. יצוין שהולכים ומתרבים המקרים בהם מתלוננים העצירים על שהוצע להם לסייע לשב"כ כדי להימנע מהמעצר המינהלי. לא ברור אם המדובר ב"גזר" או ב"שוט". ככל הנראה, יש מקרים כאלה ואחרים.

חקירת מותו של עציר מינהלי

המשכנו בהתכתבות עם הרשויות בעניין חקירת מותו בכלא מגידו של מרואן מעאלי. החקירה, שחודשה בעקבות פנייתנו לפצ"ר, נסתיימה, והחומר הועבר לפרקליטות המדינה, אשר תסיק את מסקנותיה ותודיע עליהן. המוקד שוקל הגשת תביעת פיצויים, ייתכן שאף טרם תתקבל הודעת הפרקליטות, העשויה להשתהות.

פיצויים בגין כליאת שווא

פנינו ליועץ המשפטי של הגדה המערבית בדרישה לפיצויים עבור כליאת שווא של עמאד אלעמלה, זאת לאחר שבג"צ קבע, שלמפקד הצבאי אין סמכות לעצור אדם לאחר ששופט החליט על שחרורו. היועץ המשפטי סירב לדרישה, וכעת נשקלת במוקד האפשרות של הגשת תביעה אזרחית בבית משפט.

בעיות נלוות למעצר

עסקנו גם בבעיית תנאי החזקתם של עצירים מינהליים, אשר אינה נפתרת אף פעם. בניגוד לקבוע בתקנות, העצירים הפלסטינים אינם מוחזקים בתנאים משופרים לעומת אלה בהם מוחזקים האסירים השפוטים. תנאי החזקתם אינם דומים כלל לאלה של היהודים הנעצרים מינהלית. בעיות התנאים מוסדרות על דרך של פשרה בין הנהלת בית הסוהר לבין העצירים, שאנו עומדים לימינם ומסייעים להם בעצה משפטית ופנייה לרשויות. כך בעניינים הכלליים - כמו הדואר, המזון, תנאי הדיור - וכך בעניינים האישיים - כמו בריאות, ביקורי משפחה וכד'.